

Keywords: *legal education, young students, educational sector, education, development of education, prospects, content of legal education.*

УДК 378.016:81□243:355.231.4. "197/201"

Золотовська В. С.

ПИТАННЯ ПЕРІОДИЗАЦІЇ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ МОРСЬКОГО ПРОФІЛЮ У ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ (70-ТІ РОКИ ХХ – ПОЧАТОК ХХІ СТОЛІТТЯ)

У статті представлено результати аналізу історико-педагогічного дискурсу вітчизняних науковців щодо становлення та розвитку освіти з часів Радянського союзу й донині. Результати наукових пошуків істориків педагогіки базуються на аналізі розвитку педагогічної думки та розвитку освіти; підходів до формування соціально-комунікативної компетентності як складової професійної підготовки фахівців; фізико-математичної підготовки в морських навчальних закладах; теорії і практики військово-морської освіти в Україні тощо.

Автором дано узагальнену характеристику наявних періодизацій від шкільної ланки до вищої освіти морського профілю. У статті розкрито проблеми історичного розвитку зазначеного напрямку й описані характерні особливості дискусійного питання.

Ключові слова: *вища освіта, етап, заклади вищої освіти морського профілю, історіографія, морська освіта, становлення і розвиток морської освіти, період, періодизація, хронологічні межі.*

Освіта визначає економічний розвиток сучасного суспільства, що залежить від рівня освіченості громадян країни. В цьому контексті важливою є підготовка конкурентоспроможного, висококваліфікованого фахівця. З огляду на інтеграційні процеси у міжнародну спільноту, рівень підготовки у закладах вищої освіти (ЗВО) має відповідати вимогам світового ринку. Така тенденція є визначальною у формуванні змісту вищої освіти морського профілю. Фахівці морської галузі працюючи в цьому секторі неодмінно занурюються в іншомовне спілкування. Актуальність, престиж та важливість знання іноземних мов у сьогоденному глобалізованому світі розширює можливості професійної комунікації, підвищує конкурентоспроможність, відповідає вимогам сучасного ринку праці. Зокрема, вагомого значення набуває на сьогодні підготовка фахівців морського профілю до іншомовного спілкування, оскільки володіння іноземною мовою є пріоритетною та важливою умовою для налагодження міжнародних ділових контактів, створення спільних підприємств, інтенсифікації професійної взаємодії із закордонними колегами, а також, як зазначено в Болонській конвенції, для мобільності студентів, викладачів та дослідників з метою доступу до якісної освіти, проведення досліджень, викладання та стажування в Європейському регіоні. У зв'язку з цим, знання іноземних мов розглядається як обов'язковий компонент професійної підготовки майбутніх фахівців морського профілю. У цьому контексті великого значення набувають критичний аналіз і переосмислення історичного досвіду навчання іноземних мов у закладах вищої освіти морського профілю.

Варто зазначити, що питання розвитку освіти висвітлено у історико-педагогічних дослідженнях таких сучасних вчених, як: Л. Березівська, І. Жорова, В. Кузьменко, О. Сухомлинська та інші. Проблема формування професійно-мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців присвячено наукові розвідки І. Зязюна, В. Кременя, З. Курлянд, Н. Ничкало, К. Роджерс та ін. О. Чорний в своїй роботі висвітлює питання підготовки спеціалістів для морського флоту в Україні. Необхідно зауважити, що принципова увага акцентувалася й на підходах щодо вдосконалення морської освіти: М. Зінченко, В. Климов, О. Кудін, В. Оніщук, О. Тирон; іншомовного професійного мовлення: С. Барсук, розвиток фізико-математичної підготовки: А. Солодовник, тенденції розвитку морської освіти: І. Рябуха, теоретичні й методичні засади: В. Чернявський та інші.

Попри наявні дослідження різних аспектів морської освіти, питання вивчення іноземних мов у закладах вищої освіти морського профілю в історичній ретроспективі не розглядалося. Актуальність питання пошуку ефективних механізмів формування іншомовної компетентності зумовлюють дослідження досвіду вивчення іноземних мов у закладах вищої освіти з метою імплементації в освітній процес.

Метою статті є аналіз тенденцій розвитку вищої освіти морського профілю у 70 роки ХХ – початку ХХІ століття.

Невід’ємною складовою історико-педагогічних розвідок є визначення та обґрунтування хронологічних меж дослідження. Вони мають бути орієнтовані на історико-педагогічний процес, що є предметом дослідження, а не на події соціально-політичного життя суспільства й держави. Нижню і верхню межі доцільно обирати виходячи з цілісності досліджуваного педагогічного процесу (наприклад, утвердження радянської системи освіти – її згортання; початок реформи у шкільній освіті УНР – її завершення тощо). Зокрема, обґрунтовуючи початок розгортання педагогічного процесу (або його згортання), необхідно уникати прив’язування винятково до дат ухвалення постанов керівними органами (партійними, державними). Педагогічні процеси (феномени, явища тощо) визрівають і згасають поступово, за власними внутрішніми закономірностями [2].

Як зазначається, періодизація – це методологічний прийом виокремлення різних етапів чи фаз якого-небудь процесу на певній підставі [11].

Слід зазначити, що розвиток вищої освіти, в тому числі і морського профілю, відбувається в межах загальних тенденцій розвитку освітньої галузі країни.

О. Сухомлинська визначає принципову відмінність між процесом розвитку педагогічної думки та розвитком освіти і досліджує цей процес, починаючи з часів Київської Русі. В контексті наших історико-педагогічних розвідок розглянемо останні два періоди із вищезазначеної періодизації: VI період – 1920–1991 рр. – українська педагогічна думка й школа за радянських часів; VII період – з 1991 р. – розвиток педагогіки і школи в українській державі. Шостий період вчена розділила на чотири етапи, із яких урахуємо останні три: II – 1933–1958 рр. – українська педагогіка як складова “російсько-радянської” культури; III – 1958–1985 рр. – українська педагогічна думка в змаганні за педагогічний розвиток; IV – 1985–1991 рр. – становлення сучасного етапу розвитку української педагогічної думки в межах радянського дискурсу [12].

Науковець О. Тимофєєва зазначає, що становлення морської освіти в Україні започатковане у кінці XV ст., тоді як другий період морської освіти в Україні – це час створення навчальних закладів для підготовки фахівців морської справи. Третій період розвитку морської освіти – радянський. У цей час основний контингент судноводіїв готували в корпусах (училищах), де великий освітній акцент робили на досить широкій універсалізації. Четвертий період розвитку морської освіти охоплює період з початку 90-х років ХХ ст. і до нашого часу. У цей час помітною стала увага до гуманітарного знання, до різних аспектів формування соціально-комунікативної компетентності як складової професійної підготовки фахівців [15].

Українська дослідниця А. Ляшкевич обґрунтувала періодизацію становлення і розвитку військово-морської освіти в Україні від початку XVII століття до 50-90-тих років ХХ століття. Науковець розглядає розвиток морської освіти на Півдні України як суспільно-історичний процес, що відбувався під впливом соціокультурних і політичних чинників. Автором виокремлено такі періоди в становленні й розвитку морської освіти на Півдні України в період із 30-х років ХІХ до початку ХХІ століття: 1) стихійно-установчий (1830-ті – друга половина 1850-х рр.) – точкове виникнення осередків освітньо-професійного середовища морської освіти при відсутності єдиної програми її становлення, 2) перший реформаторський (друга половина 1850-х – початок 1870-х рр.) – зміна змісту діяльності закладів морського профілю, спричинена втратою впливу на Чорноморському басейні (наслідки Кримської війни), 3) другий реформаторський (початок 1870-х – початок 1900-х рр.) – побудова системи морської освіти на основі нової інструктивно-правової бази, 4) законодавчий (початок 1900-х – 1920 рр.) – спроба сформувати законодавчу базу морської освіти як складно-структуровану частину професійної (з паузою 1917–1920 рр.), 5) пошуково-уніфікаційний (1920–1991 рр.) – пошук нового організаційно-педагогічного підґрунтя морської освіти (через відмову від досвіду минулого) із наступною стандартизацією системи підготовки фахівців для торгового флоту (виокремлено три субперіоди: довоєнного розвитку (1920–1941 рр.), післявоєнного відновлення (1944–1959 рр.), галузево-професійного гігантизму (1959–1991 рр.) (з паузою 1941–1944 рр.)), 6) наслідувально-оновлювальний (1991– 2013 рр.) – розбудова національної, якісно нової системи морської освіти на підґрунті синтезу продуктивного досвіду минулого, сучасних інновацій та національних традицій (з паузою 1991–1995 рр.). Дослідження А. Ляшкевич свідчать про те, що до середини 1970-х років реформа військово-морської освіти набула ієрархії і стала трирівневою: середня військово-спеціальна, вища військово-спеціальна та вища військова освіта. На кінець 1980-х рр. військово-морська освіта в УРСР здійснювалася у 14-

ти навчальних закладах різного рівня. У 1991 р. розпочався новий, шостий період у розвитку військово-морської освіти – відродження українського військово-морського флоту та створення національних навчальних закладів з підготовки військово-морських офіцерів і фахівців [8].

За результатами історико-педагогічного дослідження А. Солодовник виокремлює наступні, якісно відмінні періоди розвитку фізико-математичної підготовки в морських навчальних закладах України в 1944–2012 рр.: I. 1944–1961 рр. – становлення фізико-математичної підготовки як невід’ємного компонента фахової підготовки курсантів морських навчальних закладів; II. 1961–1993 рр. – розвиток фізико-математичної підготовки в морських навчальних закладах на засадах радянської школи. Цей період можна поділити на такі етапи: I – 1961–1966 рр. – забезпечення зміцнення зв’язку фізико-математичної підготовки в морських навчальних закладах із життям в умовах переходу до обов’язкової восьмирічної освіти; II – 1966–1985 рр. – модернізація фізико-математичної підготовки в морських навчальних закладах у контексті пошуків її нових форм, методів та засобів; III – 1985–1993 рр. – організація фізико-математичної підготовки в умовах комп’ютеризації навчально-виховного процесу в морських навчальних закладах; III. 1993–2012 рр. – реформування фізико-математичної підготовки курсантів морських навчальних закладів у контексті підготовки конкурентоспроможного фахівця для міжнародної морської галузі. Третій період дослідника поділяє на два етапи: I – 1993–2008 рр. – фізико-математична підготовка курсантів морських навчальних закладів у світлі активних реформаційних процесів вітчизняної освіти; II – 2008–2012 рр. – трансформація структури фізико-математичної підготовки в морських навчальних закладах як наслідок її переорієнтації на потреби іноземних роботодавців [10].

На основі ретроспективного аналізу архівних фондів, історико-педагогічної та спеціальної літератури І. Рябуха виявляє певну етапність у розвитку морської освіти в Україні залежно від соціально-економічних та організаційно-педагогічних умов. В якості критеріїв періодизації ним обрані: політичні режими, особливості економічного розвитку країни, зміна пріоритетів зовнішньої політики та ідеологічні установки. В становленні й розвитку морської освіти в Україні у другій половині XVIII – початку XXI століття дослідник наголошує на виокремленні таких періодів як: I період – імперський (друга половина XVIII століття – 1917) – становлення і розвиток морської освіти на українських землях в імперську добу із чотирма субперіодами: безсистемно-практичний (1760-ті – початок 1780-х), хаотично-розбудовчий (1780-ті – 1802), системний (1802 – 1860-ті), реформаторський (1860-ті – 1917); II період – радянський (1917 – 1991) – розвиток морської освіти у межах системи професійної освіти СРСР із трьома субперіодами: українсько-національний (1917 – 1920-ті), уніфікаційно-воєнізований (1920-ті – 1980-ті), реформаторський (1980-ті – 1991); III період – національно-відбудовчий (1991 – 2010) – розбудова системи морської освіти у незалежній Україні із двома субперіодами: оновлювально-перехідний (1991–1998), реформаторський (1991–2010) – перехід на європейські стандарти [14].

Аналіз наявних періодизацій у галузі ЗВО морського профілю (А. Ляшкевич, І. Рябухи, А. Солодовник, О. Тимофєєвої та ін.) свідчить про те, що до середини 1970-х років реформа військово-морської освіти набула ієрархії і стала трирівневою: середня військово-спеціальна, вища військово-спеціальна та вища військова освіта.

На основі вивчених наукових праць, можна стверджувати, що 80-ті роки XX століття науковці окреслюють як “радянський” період. Одна з найбільш масштабних реформ освіти, оголошена в 1984 р. (відповідно до постанови Верховної Ради СРСР “Про основні напрями реформи загальноосвітньої і професійної школи”), що спричинила розбудову нововведень в освіті, а саме, була здійснена комп’ютеризація навчально-виховного процесу підготовки майбутніх фахівців в закладах морського профілю. Наприкінці 80-х рр. військово-морська освіта в УРСР здійснювалася у 14-ти навчальних закладах різного рівня.

Наступний виток розвитку морської освіти охоплює період з початку 90-х років XX ст. – перехідний. Науковці одностайні у думці, що за роки незалежності відбувається перехід до розбудови національної доктрини, якісно нової системи підготовки у ЗВО морського профілю на підґрунті синтезу продуктивного досвіду минулого, сучасних інновацій та національних традицій. У контексті підготовки конкурентоспроможного фахівця морського профілю для міжнародної галузі відбувається поступове реформування в системі освіти у ЗВО морського профілю. Розвиток освіти у ЗВО морського профілю продовжується і донині.

На основі аналізу існуючих періодизацій в морській освіті намагаємось представити своє бачення цього складного і неоднозначного процесу. Отже, у періодизації тенденцій вивчення іноземних мов у ЗВО морського профілю ми виокремлюємо три періоди.

I період – 1970-1980 рр. – Для 70-х років характерними були постійна зміна навчальних планів та програм, їх удосконалення, перенасичення теоретичним матеріалом, надмірна політизація змісту, перевага репродуктивних методів навчання, авторитарний стиль управління вищою школою, розуміння зв'язку вищої школи з життям лише як ознайомлення з виробництвом [6]. Також пов'язуємо цей період з виникненням комунікативної лінгвістики, що дало початок комунікативному спрямуванню у вивченні іноземної мови, зокрема в закладах освіти морського профілю.

Це підтверджують висновки О. Ветохова, який доводить, що в цей період виникли принципово нові методи навчання іноземних мов, що означало початок нового етапу в навчанні практичного оволодіння мовою. Дані теорії стають ядром принципово нового наукового спрямування, нової наукової парадигми [1]. Тож на зміну репродуктивним методам опанування мовами приходять більш продуктивні.

Згідно із дослідженнями Т. Китайгородської, що виявили й пояснили джерела недостатньої ефективності офіційно визнаного в попереднє десятиліття свідомо-практичного методу навчання іноземних мов, саме в 1970-х роках ХХ ст. було обґрунтовано нові методичні підходи – комунікативний та особистісно-діяльнісний, що відкривали широкий шлях для наукового вдосконалення методики навчання іноземних мов [5]. Діяльність науковців, педагогів щодо удосконалення змісту середньої освіти продовжувалася в 1970-80 роках: уточнювалися програми, обґрунтовувалися міжпредметні зв'язки, конкретизувалися поняття світоглядного, морального характеру. Також у цей період було прийняті фундаментальні конвенції, які певним чином регулювали зміни та напрямки тенденцій у вивченні іноземних мов у ЗВО морського профілю.

Водночас для 70-х років ХХ століття у закладах освіти морського профілю поруч з прогресивними, зберігалися і стагнаційні процеси: постійна зміна навчальних планів та програм, їх удосконалення, перенасичення теоретичними матеріалами, надмірна політизація змісту, перевага репродуктивних методів навчання, авторитарний стиль управління вищою школою, розуміння зв'язку вищої школи з життям суто ознайомлення з виробництвом [6]. Проте ситуація поступово змінювалася.

Розвивальним функціям змісту освіти приділялась особлива увага. 80-ті роки минулого століття позначилися розробленням нових концепцій змісту як загальної середньої, так і вищої освіти (їх автори – вчені АПН СРСР та ініціативний колектив “ВНІК”), що стали “своєрідним містком між традиційною радянською школою, яка ось-ось мала відійти в минуле, й новою ситуацією розвитку освіти в пострадянських країнах” [6]. Отже, перший період можна вважати певною мірою, перехідним.

II період – 1981–1992 рр. Хронологічні рамки другого етапу пов'язуємо із 80-ми роками – етапом нової реорганізації освіти. Цей етап можна розглядати крізь призму переорієнтації навчання з мовної поведінки на саму особистість того, хто навчається, на потребу врахування його здібностей, інтересів, а також мотивів навчання. У ці роки партійні та державні інституції приділяли певну увагу розвитку системи освіти. Зміст навчально-виховної роботи формувався під впливом ідеологічних нашарувань, які розглядалися як патріотичне та інтернаціональне виховання. Завершує другий етап 1990 рік, час, коли розкривались нові обрії розвитку науки, розширювались межі розвитку людини через вивчення іноземних мов. У той період закладалися підвалини психосугестивних методів навчання іноземних мов, в основі яких самопізнання та самореалізація особистості фахівця морського профілю. Висока ступінь довіри особистості, колективу, викладача, один одному, психоемоційний комфорт занять, творча активність, інтелектуальний пошук – це неповна характеристика обстановки занять в руслі вказаних стратегій. На підставі аналізу, головною позитивною тенденцією цього періоду є підвищена зацікавленість у комп'ютерних технологіях, а також встановлено, що й до вивченні іноземних мов.

III період – 1993–2017 рр. Третій етап нашого дослідження охоплює 90-ті роки ХХ ст. Виокремлення цього етапу зумовлено такими чинниками: по-перше, реформування національної системи освіти що розпочалося відразу після проголошення державної незалежності і передбачало “приведення системи у відповідність до нових соціально-економічних цілей, життєвих реалій, особливо потреб державотворення, її розвиток відповідно до Конституції України та Закону про освіту, забезпечення національного характеру і водночас конкурентоспроможності української освіти на світовому ринку” [4]. Відповідно, висуваються і принципи комунікативного методу: особистісно орієнтований підхід з урахуванням потреб, сфери діяльності та інтересів курсантів; мовленнєва спрямованість навчання, що реалізується у процесі практичного користування

іноземною мовою; функціональність, що зумовлює відбір відповідного професійно орієнтованого матеріалу; ситуативність, оскільки у процесі навчання моделюється певна система взаємовідносин співрозмовників; новизна, що спричинюється постійною зміною теми розмови, обставин, завдань та ін. [3; 7]. По-друге, на початку 90-х років відбулася зміна парадигми суспільної свідомості, переосмислення ціннісних орієнтацій, усвідомлення пріоритетності загальнолюдських та національних цінностей. Значну увагу приділено процесу оволодіння іноземною комунікативною компетентністю, яка відбувається не тільки при вирішенні комунікативно-значущих завдань, а й під час оволодіння професійно-значущими знаннями, вміннями, навичками, відбувається розвиток професійних здібностей, необхідних для вирішення професійних завдань [9].

Роменський О. наголошує, що комунікативний підхід зумовлює підбір мовного та мовленнєвого матеріалу й особливості навчальних методів, прийомів і вправ. Але, робота з технічними текстами все ще є у процесі опанування іноземної мови професійного спрямування у ЗВО морського профілю, однак опрацювання лексико-граматичного наповнення тексту набуває при комунікативному підході модернізованого змісту через його практичне використання у процесі спілкування [13].

2017 рік пов'язуємо із завершенням перехідного періоду, відведеного для імплементації Манільських поправок, тому що, 1 січня 2017 р. документ набрав чинності. Манільськими поправками уточнено назву і надано визначення видам документів, які видаються фахівцям морського профілю, відповідно до вимог Конвенції ПДНВ-78 (Міжнародна конвенція про підготовку і дипломування моряків та несення вахти 1978 року – International Convention on Standards of Training, Certification and Watchkeeping for Seafarers), необхідні стандарти, насамперед, в світлі нових технологій, запроваджують нові вимоги, методи та методики підготовки та дипломування моряків, покращують механізми, а це певним чином зумовлює досконалі зміни у перегляді навчальних програм ЗВО морського профілю, тим самим ця тенденція, безумовно, змінить вектор у вивченні іноземних мов у ЗВО морського профілю. До того ж, 28 вересня 2017 р. набув чинності новий закон “Про освіту”, і цей новий виток в освіті зумовлює зміни у навчальних програмах та тенденціях вивчення іноземних мов у ЗВО морського профілю.

Висновки. Узагальнюючи викладені вище міркування, проаналізовано зміни, що відбувалися в закладах вищої освіти морського профілю і запропоновано три якісно різних періоди: I період – 1970–1980 рр., II період – 1981–1992 рр. та III період – 1993–2017 рр. Слід зазначити, що тенденції вивчення іноземних мов в закладах вищої освіти морського профілю мають своє історичне підґрунтя і реалізуються через упровадження проблемно-діяльнісного та комунікативного підходів у викладанні іноземної мови за професійним спрямуванням, підвалини якого були закладені і на попередніх етапах розвитку науково-методичної думки у процесі викладання іноземної мови.

Порушена у статті проблема багатоаспектна і потребує більш детального дослідження тенденцій вивчення іноземних мов у ЗВО морського профілю, тим самим, готуючи фахівців ЗВО морського профілю до подальшої професійної діяльності у морському середовищі.

Використана література:

1. Ветохов О. Розвиток психології навчання іноземних мов у 70-ті роки ХХ ст. *Історія педагогіки, психології, освіти*. 1999. № 4. С. 138-145.
2. Гупан Н. Актуальні проблеми методології історико-педагогічних досліджень. *Рідна школа*. 2013. № 4. С. 53-56.
3. Золотовська В. Проблема підготовки курсантів при вивченні іноземних мов у ВНЗ України морського профілю. *Topical Issues of Science and Education*. 2017. Вип. 5. С. 95-99.
4. Карпова В. Еволюція цілей обучения иностранным языкам. *Педагогічний альманах*. 1969. № 4. С. 247-257.
5. Китайгородская Г. Методика интенсивного обучения иностранным языкам. Москва : Высшая школа, 1982. 103 с.
6. Кравчук Л. Навчання іноземних мов у загальноосвітній школі України (друга половина ХХ століття) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Тернопіль, 2013. 22 с.
7. Костюк В. Застосування ситуативно-комунікативних технологій в навчанні іноземної мови майбутніх судноводіїв. *Витоки педагогічної майстерності*. Вип. 10. С. 149-152.
8. Ляшкевич А. Теорія і практика морської освіти півдня України (30-ті роки ХІХ – початок ХХІ століття) : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01. Тернопіль, 2018. 452с.
9. Морська Н. Інтегрований підхід до викладання іноземної мови. *Вісник Національного університету “Львівська політехніка”*. 2001. № 419. С. 18-20.
10. Солодовник А. Періодизація розвитку-фізико-математичної підготовки у морських навчальних

- зкладах України (1944–2012). *Педагогічний альманах*: збірник наукових праць / редкол. В. В. Кузьменко (голова) та ін. Херсон: КВНЗ “Херсонська академія неперервної освіти”. 2018. Вип. 38. С. 268-276.
11. Социология: Энциклопедия [Текст]. Минск: Книжный Дом, 2003. 1312 с.
  12. Сухомлинська О. Періодизація педагогічної думки в Україні: кроки до нового виміру. *Збірник наукових праць до 10-річчя АПН України*. Частина 1. Харків: ОВС, 2002. С. 37-54
  13. Роменський О. Формування комунікативної компетентності майбутніх моряків у процесі вивчення англійської мови за професійним спрямуванням. *Педагогічний альманах*: збірник наукових праць / редкол. В. В. Кузьменко (голова) та ін. Херсон: КВНЗ “Херсонська академія неперервної освіти”. 2014. Вип. 24. С. 189-195.
  14. Рябуха І. Вплив регуляторних актів Європейського союзу на розвиток Української системи морської освіти (кінець ХХ – початок ХХІ століття). *Педагогічні науки*: збірник наукових праць. 2019. № 86. С. 78-82.
  15. Тимофеева О. Історія морської освіти в Україні та сучасні наукові підходи до формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх судноводіїв. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. Серія: Педагогіка. Електрон. наук. фах. вид. 2015. № 5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadped_2015_5_18

References:

1. Vetokhov O. The psychology development of teaching foreign languages in the 70s of the 20th century. *History of pedagogy, psychology, education*. 1999. No. 4. P. 138-145.
2. Gupan N. The urgent problems of the methodology of historical and pedagogical research. *Ridna shkola*. 2013. No. 4. P. 53-56.
3. Zolotovskaya V. The problem of training cadets in studying foreign languages in higher educational institutions of Ukraine marine profile. *Topical Issues of Science and Education*. 2017. Vol 5. P. 95-99.
4. Karpova V. The goals evolution of teaching foreign languages. *Pedagogical almanac*. 1969. No. 4, P. 247-257.
5. Kityagorodskaya G. Methodology of intensive training for foreign languages. Moscow: Higher school, 1982. P. 103.
6. Kravchuk L. Foreign languages teaching in the secondary school in Ukraine (the second half of the XX century): author's abstract, dissertation for the sciences. Degree Candidate Ped. Sciences: 13.00.01. Ternopil, 2013. P. 22.
7. Kostiuk V. Application of situational-communicative technologies in teaching foreign-language communication of future navigators. *Vytoky pedagogichnoyi masternosti*. Vol. 10. P. 149-152.
9. Lyashkevich A. Theory and Practice of Marine Education in the south of Ukraine (30s of the 19th – the beginning of the 21st century): diss. ... Dr. Ped. Sciences: 13.00.01. Ternopil, 2018. 452 p.
10. Morskaya N. Integrated approach to teaching a foreign language. *Bulletin of the National University “Lviv Polytechnic”*. 2001. No. 419. P. 18-20.
11. Solodovnik A. Periodization of physical and mathematical training development in maritime educational institutions of Ukraine (1944-2012). *Pedagogical Almanac: Collection of Scientific Papers / editorial staff 14 V. V. Kuzmenko (head) and others*. Kherson: CHEE “Kherson Academy of Continuing Education”, 2018. Issue 38. P. 277-284.
12. Sociology: Encyclopedia [Text]. – Минск: Knyzhnyi dim, 2003. 1312 p.
13. Sukhomlinskaya O. Periodization of Pedagogical Thought in Ukraine: Steps to a New Dimension. *Collection of scientific works for the 10th anniversary of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine*. Part 1. Kharkiv: APS, 2002. P. 37-54.
14. Romensky O. Formation of communicative competence of future sailors in the process of studying the English language in a professional direction. *Pedagogical almanac: Collection of Scientific Papers / editorial staff*. V. V. Kuzmenko (head) and others. Kherson: CHEE “Kherson Academy of Continuing Education”. 2014. Issue 24. P. 189-195.
15. Ryabukha I. Influence of regulatory acts of the European Union on the Ukrainian Maritime Education System development (the end of 20th – the beginning of the 21st century). *Pedagogical sciences: Collection of Scientific Papers*. 2019. Issue. 86. P. 78-82.
16. Timofeeva O. The history of maritime education in Ukraine and modern scientific approaches to the formation of social and communicative competence of future navigators. *Bulletin of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine*. Series: Pedagogy. Electron. sciences profession issue. 2015. No. 5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadped_2015_5_18

Золотовская В. С. Вопрос периодизации развития высшего образования морского профиля в историко-педагогических исследованиях (70-е года ХХ – начало ХХІ века).

В статье представлены результаты анализа историко-педагогического дискурса отечественных ученых относительно становления и развития образования со времен Советского союза и по сей день. Результаты научных поисков историков педагогики базируются на анализе развития педагогической мысли и развития образования; подходов к формированию социально-коммуникативной компетентности как

составной профессиональной подготовки специалистов; физико-математической подготовки в морских учебных заведениях; теории и практики военно-морского образования в Украине и т.д.

Автор дает обобщенное описание существующих периодизаций от школьного уровня к высшему образованию морского профиля. В статье рассматриваются проблемы исторического развития этого направления и описаны характерные особенности дискуссионного вопроса.

Ключевые слова: высшее образование, этап, высшие учебные заведения морского профиля, историография, морское образование, формирование и развитие морского образования, период, периодизация, хронологические рамки.

Zolotovs'ka V. S. The periodization question of the maritime profile higher education in historical and pedagogical researches (70s xx – beginning of the xxi century).

The article presents the analysis of the historical-pedagogical discourse results of Ukrainian scholars on the formation and development from the Soviet Union time education to the present days. The results of scientific research of historians of pedagogy are based on the analysis of the development of pedagogical thought and the development of education; approaches to the formation of social and communicative competence as a component of professional training; physical and mathematical training in maritime schools; theory and practice of naval education in Ukraine and the like.

The author gives a generalized description of the existing periodizations from the school link to a higher education in the sea profile. The article reveals the problems of the historical development of this direction and describes the characteristic features of the discussion question.

Keywords: higher education, stage, higher educational institutions of marine profile, historiography, marine education, formation and development of marine education, period, periodization, chronological borders.

УДК 378.147

Іншакова Г. В.

СТАТИСТИЧНИЙ КОНСАЛТИНГ – НЕОБХІДНИЙ ІНСТРУМЕНТ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ МЕДИКО-БІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

У статті висвітлено зростаючу потребу надання експертного статистичного консультування при виконанні медико-біологічних досліджень в контексті розширення меж використання математичного апарату в медицині. Висвітлено та охарактеризовано проблеми, які стосуються здатності фахівців охорони здоров'я адекватно і коректно інтерпретувати і представляти результати наукових досліджень. Акцентовано увагу на недостатності у дослідників біостатистичних знань. Проаналізовано систему існуючих інституцій статистичного консалтингу в розвинених країнах світу та охарактеризовано його розвиток в Україні. Вивчено досвід надання консультативної допомоги в закладах вищої медичної освіти чи закладах вищої освіти з медичними факультетами провідних країн світу та України. Охарактеризовано кваліфікацію спеціалістів, які надають консультативну допомогу. Висвітлено освітню діяльність, що пропонується в рамках статистичного консалтингу.

Ключові слова: статистичний консалтинг, медико-біологічні дослідження, біостатистика, курси з медичної статистики різної тривалості.

В теперішній час – в епоху стрімкого розвитку медицини, застосування науково обґрунтованих доказів, цифрових технологій тощо підвищуються вимоги до виконання наукових медичних досліджень, у т.ч. клінічних. Широке використання статистичних програм сприяло застосуванню математичного апарату в медичних дослідженнях, збільшило складність аналізу даних і призвело до виникнення помилок, що пов'язані, в основному з недостатніми знаннями дослідників. Якість проведення наукових досліджень в медичній сфері стає все більш актуальною. Науковий підхід до дизайну дослідження, обробка статистичних даних та інтерпретація отриманих результатів багато в чому залежать від знання дослідником біостатистики та адекватного і коректного застосування її інструментарію при здійсненні та представленні наукової роботи [1, 2]. Дуже часто саме статистичний аналіз є тією складовою дослідження, що викликає труднощі у виконавців. Неправильне розуміння і неадекватне застосування статистичної концепції і методів статистичного тестування є великими проблемами. Статистичне мислення має важливе значення в медико-біологічних дослідженнях. Такі дослідження потребують статистичної підтримки, починаючи з планування досліджень, дизайну експериментів, розрахунку розміру вибірки, збору первинних даних, їх аналізу та інтерпретації, і закінчуючи підготовкою до публікації отриманих результатів [3, 4]. На практиці різноманітність процесів, що досліджуються, існування потужних